

Bestuurlijke geschiedenis van Heiloo

Inhoud

Heiloo en Oesdom...1

Vroege bestuurlijke organisatie...1

Franse Tijd...2

Bataafse Republiek na 1795...2

Keizerrijk na 1810...2

Koninkrijk der Nederlanden...3

Na 1813...3

Na de grondwetswijziging van 1848...3

Buurtschappen...4

Heiloo en Oesdom

Het grondgebied van de huidige gemeente Heiloo omvat grofweg het gebied van de oude ambachten Heiloo en Oesdom. De grens tussen deze twee ambachten liep ter hoogte van de Obrechtslaan of Obriglaan (de huidige Pastoor van Muijenweg en Stationsweg).

Beide ambachten maakten van oudsher deel uit van het baljuwschap Kennemerland dat zelf weer een onderdeel was van het graafschap Holland.

In 1408 werden Heiloo en Oesdom door graaf Willem VI verkocht aan Willem van Coulster en aldus onder één ambachtsheer verenigd. Driekwart eeuw later, in 1483, werden ook de dorpsbesturen van Heiloo en Oesdom samengevoegd. Deze samenvoeging had slechts een tijdelijk karakter maar werd in 1509 door de toenmalige landsheer keizer Maximiliaan definitief verklaard.

Vroege bestuurlijke organisatie

Heiloo en Oesdom, nu in feite één ambachtsheerlijkheid, telden de volgende publieke ambtenaren; 1 schout, 5 schepenen, 2 waarsmannen, 2 schotvangers, 2 tot 3 kerkmeesters en 2 armenvoogden.

De schout werd aangesteld door de ambachtsheer voor onbepaalde tijd. Hij kon echter pas als schout werkzaam zijn nadat zijn benoeming door de baljuw was bekrachtigd. Ook de overige functionarissen binnen de ambachtsheerlijkheid werden door de ambachtsheer benoemd, maar slechts voor de periode van één jaar. De schout stelde daartoe jaarlijks een lijst met dubbeltallen op waaruit de heer een keuze maakte.

De schout stond aan het hoofd van het ambachtsbestuur. Hij handhaafde het overheidsgezag en regelde de lokale rechtspraak. Zijn jurisdictie beperkte zich tot civiele zaken en de lichte- of boetstraffelijke overtredingen. De rechtspraak aangaande zware- of lijfstraffelijke overtredingen was voorbehouden aan de baljuw met zijn leenmannen. De rechtspraak zelf was in handen van het college van schepenen, de schepenbank. De schout zorgde dat de vonnissen ten uitvoer werden gebracht.

De waterstaatszorg vormde een belangrijk onderdeel van de taak van het ambachtsbestuur. De waterstaatsaangelegenheden werden grotendeels afgehandeld door de waarsmannen. De schout fungeerde binnen zijn ressort als dijkgraaf.

De waarsmannen waren verder belast met de financiële administratie van het ambacht. Veelal functioneerden zij ook als schotvanger (belastinggaarder).

De zorg voor de financiering van de instandhouding van de kerk te Heiloo en de voortgang van de plaatselijke eredienst was de taak van de kerkmeesters.

De armenvoogden tenslotte waren belast met het verstrekken van onderstand aan behoeftigen die geen beroep konden doen op bijstand door kerk of familie. Zij beheerden ook de armengoederen.

Franse Tijd

Bataafse Republiek vanaf 1795

De hierboven beschreven organisatie bleef vrijwel onveranderd bestaan tot het einde van de 18e eeuw. Na het uitroepen van de Bataafse Republiek in 1795 werden er vele veranderingen op bestuurlijk gebied doorgevoerd. Er vond een centralisering van het overheidsgezag plaats en een landelijke uniformering van de overheidsorganisatie. Verschillende bestuurlijke instellingen werden opgeheven.

Bij de Staatsregeling van mei 1798 werd het grondgebied van de republiek verdeeld in departementen, ringen en gemeenten. Voor het eerst werd hier de term 'gemeente' in staatkundige zin gebruikt. Over de omvang van de gemeenten was nog niets nader bepaald dus werd er voorlopig uitgegaan van de bestaande dorpen en steden. Verschillende onderdelen van de inrichting van het gemeentebestuur werden pas in 1800 in een reglement verder uitgewerkt.

De oude heerlijkheden met bijbehorende heerlijke rechten vervielen met de Staatsregeling. Het gemeentebestuur werd voortaan gekozen door de stembevoegde burgers van de gemeente, de grondvergadering. Het gemeentebestuur benoemde zelf uit zijn midden een voorzitter die als schout fungeerde. Het departementaal bestuur moest tenslotte het gekozen bestuur goed- of afkeuren. Elk jaar trad één derde van het gemeentebestuur af.

De Staatsregeling bepaalde verder dat de plaatselijke schepensbanken nog slechts volontaire zaken mochten behandelen. Alle criminele zaken werden op departementaal niveau behandeld.

Een belangrijk punt dat in het reglement van 1800 aan de orde kwam was de gemeentelijke taak op waterstaatkundig gebied. In het reglement werd gesteld dat de tot dan toe gebruikelijke vereniging van burgerlijk- en waterschapsbestuur zoveel mogelijke ongedaan moest worden gemaakt. De scheiding van beide takken van beheer zou echter pas na de invoering van de Gemeentewet van 1851 geheel verwezenlijkt worden.

Al bij een decreet van de Nationale Vergadering van 3 augustus 1796 was de scheiding van kerk en staat afgekondigd. De bevoorrechte positie die de gereformeerde kerk als staatskerk had bezeten werd hiermee in principe afgeschaft. Als uitvloeisel hiervan beëindigde de Staatsregeling van 1798 de overheidssubsidie aan de voormalige staatskerk. De zorg voor kerk en eredienst was hiermee geen overheidstaak meer.

De zorg voor de armen die geen aanspraak konden maken op bijstand door kerkelijke- of particuliere instellingen van weldadigheid bleef een taak van het gemeentebestuur. Deze stelde hiertoe armenvoogden aan. De benaming 'armenvoogden' bleef nog lang gehandhaafd maar werd in de loop van de 19e eeuw vervangen door de term 'armbestuur'.

Keizerrijk na 1810

Een volgende ingrijpende verandering vond plaats nadat in 1810 de Bataafse Republiek was ingelijfd bij het Franse keizerrijk. Het nieuwe stuk Frans grondgebied kreeg opnieuw een andere bestuurlijke indeling. Het Hollandse gebied werd opgedeeld in

departementen, arrondissementen en gemeenten. Bij de nieuwe indeling diende de gemeenten minimaal 500 inwoners te krijgen. Dit betekende dat er diverse gemeenten moesten worden samengevoegd. Om de limiet van 500 inwoners te halen werd Heiloo met Limmen verenigd. De nieuwe bestuurlijke indeling werd op 21 oktober 1811 bij Keizerlijk decreet vastgesteld en op 1 januari 1812 ingevoerd.

Heiloo en Limmen werden vanaf dat tijdstip bestuurd door een maire, bijgestaan door een adjunct maire en een gemeenteraad van tien leden. De maire en de adjunct maire werden benoemd door het hoofd van het departement, de prefect. De gemeenteraadsleden, nog steeds gekozen door de stembevoegde burgers, kozen uit hun midden de gemeentesecretaris.

Met de inlijving bij Frankrijk werd ook de Franse rechterlijke organisatie overgenomen. Het land werd verdeeld in een beperkt aantal gerechtelijke arrondissementen en deze weer in kantons. De justitiële taak werd nu geheel uit handen van het plaatselijke bestuur genomen en de schepenbanken werden derhalve opgeheven.

Een ander gevolg van de inlijving was de invoering van de burgerlijke stand zoals Frankrijk die al sinds 1792 kende. De maire of zijn adjunct werd belast met de uitvoering van de werkzaamheden van de burgerlijke stand.

Koninkrijk der Nederlanden

Na 1813

Het einde van de inlijving bij Frankrijk in 1813 bracht ook weer de nodige veranderingen met zich mee. Al in 1814 werd besloten om de gemeenten zo veel mogelijk de grenzen te geven van de oude heerlijkheden. Dit besluit was een logisch gevolg van het gedeeltelijke herstel van de oude heerlijke rechten, met name het recht op voordracht van de bestuurders van gemeenten en polders. Heiloo en Limmen werden daarom van elkaar gescheiden. De definitieve afscheiding vond plaats eind 1817.

Bij Koninklijk Besluit van 9 oktober 1816 nr.104, werd het 'Reglement van bestuur voor het platteland der provincie Holland' vastgesteld. Aan het hoofd van een gemeente kwam wederom een schout te staan. Deze werd benoemd door de koning, in het geval van een heerlijkheid op voordracht van de heer. De gemeenteraad moest bestaan uit drie tot zeven personen die gekozen waren door een kiescollege. In het voorjaar van 1817 werden de schouten van de plattelandsgemeenten benoemd en op 1 mei trad de nieuwe benoemde plaatselijke besturen in functie. Het gemeentebestuur van Heiloo dat op 1 mei aantrad bestond uit een schout, een secretaris, twee assessoren (wethouders) en drie raadsleden.

Bij K.B. van 23 juli 1825 nr.132 werden er nieuwe reglementen vastgesteld voor het bestuur van plattelandsgemeenten. De schout, van nu af aan burgemeester geheten, en de twee assessoren traden elke zes jaar af waarna ze konden worden herbenoemd. De raadsleden hadden voor het leven zitting.

Na de grondwetwijziging van 1848

De als gevolg van de grondwetsherziening van 1848 tot stand gekomen Gemeentewet 1851, voorzag de gemeentebesturen van een grotere zelfstandigheid ten opzichte van de rijksoverheid. De raadsleden werden nu ook aan periodieke aftreding onderworpen en gekozen door middel van rechtstreekse verkiezingen. De benoeming van de burgemeester bleef voorbehouden aan de Koning. Het heerlijke recht betreffende de voordracht van personen in openbare betrekkingen werd afgeschaft. De titel assessor werd vervangen door wethouder.

De Gemeentewet 1851 is later nog vele malen gewijzigd, maar de samenstelling van het gemeentebestuur en haar rechten en plichten bleef grotendeels hetzelfde.

De ruimere bevoegdheden die het gemeentebestuur nu kreeg zorgden voor een sterke uitbreiding van de secretariewerkzaamheden.

Buurtschappen

Uit een volkstelling van 1818 blijkt dat Heiloo ook toen nog geen 500 inwoners telde. Het grondgebied van de gemeente was slechts schaars bebouwd en omdat gedurende de eerste helft van de 19de eeuw de bevolkingstoename gering was zou Heiloo tot na 1850 een zeer landelijk aanzien houden.

De weinige huizen binnen de gemeente waren van oudsher in een aantal buurtjes geconcentreerd, voor het merendeel gesitueerd aan weerszijden van de Westeweg en de Kennemerstraatweg.

Van noord naar zuid waren in de 19e eeuw nog de volgende buurtschappen te onderscheiden: de Kerkebuurt (rond de Witte Kerk), Overigelaan (ter hoogte van de Stationsweg, Past. van Muijenweg), Zevenhuizen (rond Het Zevenhuizen), Bollendorp (ten zuiden van de Vennewatersweg) en Oosterzij (langs de Kennemerstraatweg en de Oosterzijweg, ten zuiden van de Oosterzijweg).

Tot ver in de 19e eeuw behielden deze buurtschappen een zekere mate van autonomie. Elke buurtschap had twee zogenaamde buurtmeesters die door de buurtbewoners zelf werden aangesteld. Deze buurtmeesters droegen zorg voor het onderhoud van de binnen de buurtschappen gelegen wegen en betaalden de lasten over de tot de buurtschappen behorende gronden. Daar stond tegenover dat zij het recht hadden deze gronden te verpachten en de pachtpenningen op te strijken. Aan deze situatie kwam in 1881 een einde toen de buurtmeesters vrijwillig afstand deden van hun rechten en plichten. De gronden werden voortaan verpacht ten bate van de gemeente die ook de zorg voor het onderhoud van de wegen op zich nam.